

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เปิดสอนในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยหลายแห่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในด้านวิชาชีพบรรณารักษ (ชัยเลิศ ปริสุทธกุล และคนอื่น ๆ 2529: 63) และให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการผลิตรายการของสถาบันการศึกษาเหล่านี้ ก็ยังไม่เพียงพอ กับความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ (จารุวรรณ สินธุโสภณ 2521: 22) โดยเฉพาะ หน่วยงานทางด้านการเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีบรรณารักษวิชาชีพ (พิบูลศิลป์ วัฒนพงษ์ 2517: 333) และไม่มีการพัฒนาบุคลากร (จันทิภา พุ่มจันทร์ 2520: 255) ตลอดจนบางหน่วยงาน ยังขาดงบประมาณที่จะจ้างบรรณารักษที่มีคุณวุฒิในระดับปริญญาได้ จึงต้องจ้างบุคลากรที่ทำงานอยู่ในหน้าที่อื่น ๆ มาทำหน้าที่ดูแลห้องสมุดควย (เสาวลักษณ์ อรุณศรี, สัมภาษณ์) ทำให้การดำเนินงานของห้องสมุดเหล่านี้ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การฝึกอบรม วิชาบรรณารักษศาสตร์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพื่อการ นำไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน (De Phillip 1960: 6) สำหรับผู้ที่มีความรู้ทาง บรรณารักษศาสตร์อยู่แล้ว การฝึกอบรมก็จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับ วิทยาการและพัฒนาการด้านบรรณารักษศาสตร์ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น (Bell 1983: 54)

การฝึกอบรมทางด้านบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่มดำเนินการมาเป็น เวลานานกว่า 25 ปีแล้ว ในระยะหลังห้องสมุด ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และสถาบันที่เกี่ยวข้องได้จัดให้มีการฝึกอบรมมากขึ้น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีหน้าที่ สำคัญประการหนึ่ง คือ การให้บริการชุมชน มหาวิทยาลัยได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่ห้องสมุดการเกษตร ส่วนใหญ่ไม่มีบรรณารักษวิชาชีพ ประกอบกับหน่วยราชการที่รับผิดชอบการศึกษาวิจัยและพัฒนาการ เกษตร ได้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาระบบห้องสมุดและบุคลากรห้องสมุดการเกษตรมากขึ้น หน่วยราชการต่าง ๆ เช่น กรมวิชาการเกษตร กองวิทยาลัยเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา

ได้ขอความร่วมมือจากสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับระบบสิ่งพิมพ์และแหล่งขอสันทะทางการเกษตร ตลอดจนวัสดุการศึกษา เพื่อให้บุคลากรสามารถให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัยสาขาเกษตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขั้นแรก สำนักหอสมุดจึงได้จัดฝึกอบรมบรรณารักษ์ขึ้น เพื่อสนองความต้องการนี้ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างแนวทางให้หน่วยราชการได้มีโอกาสร่วมกันพัฒนาระบบสหเทศทางการเกษตร อันเป็นประโยชน์ส่วนรวมของชาติ

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังคงเห็นความสำคัญของการจัดอบรมดังกล่าว และมีความต้องการที่จะจัดเป็นโครงการต่อเนื่องไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการสำรวจเพื่อประเมินผลการอบรมบรรณารักษ์ ถึงแม้การอบรมจะได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินผลความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม เพื่อพิจารณาหาทางปรับปรุงการอบรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยเพื่อการประเมินผลหรือติดตามผลการอบรมหลังจากที่ผู้เข้ารับการอบรมกลับไปปฏิบัติงานตามปกติแล้วว่า ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ผลการวิจัยนี้จะประโยชน์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดดำเนินงานอบรมบรรณารักษ์ครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการติดตามผลว่ามีผู้ผ่านการอบรมสามารถทำงานได้ผลสมตามความมุ่งหมายเพียงใด และการประเมินผลครั้งนี้จะทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการอบรม ช่วยให้การดำเนินงานของสำนักหอสมุดบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับรายวิชาในการอบรม การฝึกปฏิบัติ และระยะเวลาในการอบรม
2. เพื่อศึกษาการนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของห้องสมุด

แนวเหตุผล

ห้องสมุดการเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีบรรณารักษ์วิชาชีพ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมบรรณารักษ์ของสมุดการเกษตรขึ้น แต่ยังไม่เคยมี

การประเมินผลและติดตามผลว่า ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงใด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงการจัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดการเกษตรที่จัดโดยสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2525-2531 กลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ ผู้ผ่านการอบรมในแต่ละครั้ง รวม 125 คน เพื่อศึกษาการนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงในห้องสมุด

กลุ่มประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่ผ่านการอบรมด้านบรรณารักษ์ห้องสมุดการเกษตร ซึ่งจัดโดยสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. 2525-2531 จำนวน 125 คน จำแนกตามช่วงเวลาที่ยอบรมไว้ดังนี้

ระยะเวลาในการอบรม	จำนวนคน
26 - 28 ตุลาคม 2525	17
6 - 15 กุมภาพันธ์ 2528	27
13 - 17 มกราคม 2529	37
14 - 25 เมษายน 2529	9
26 พฤษภาคม - 6 มิถุนายน 2529	14
21 - 31 มีนาคม 2531	21
รวม	125

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารประกอบการจัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดการเกษตร ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้ดำเนินการจัดอบรมและวิทยากร

2. สร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัว และสภาพการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการอบรม การนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานห้องสมุด และข้อเสนอแนะในการอบรม

3. ทดสอบแบบสอบถาม โดยนำไปทดสอบกับผู้ผ่านการอบรมจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม เมื่อ 24 มีนาคม - 2 พฤษภาคม 2529 ซึ่งมีจำนวน 49 คน เพื่อนำมาหาข้อบกพร่องของแบบสอบถามและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

4. ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังผู้เข้ารับการอบรมที่อยู่ต่างจังหวัด จำนวน 85 คน โดยให้ผู้ตอบส่งแบบสอบถามซึ่งติดแสตมป์และจ่ายค่าไปรษณีย์ส่งกลับคืนทางไปรษณีย์เช่นกัน ส่วนประชากรที่เหลือจำนวน 40 คน ที่สังกัดสำนักหอสมุดและกรมวิชาการเกษตร ซึ่งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้วิธีแจกแบบสอบถามด้วยตนเองและกำหนดวันรับคืน

5. วิเคราะห์และแปลผลข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการทางสถิติ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตร

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left[\frac{\sum fx}{N}\right]^2}$$

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อผู้จัดการอบรมของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยผลของการวิจัยจะช่วยชี้ปัญหาและข้อบกพร่องในการจัดอบรม เพื่อจะได้นำผลของการวิจัยนี้ไปปรับปรุงการจัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดการเกษตรในครั้งต่อไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

คำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบ ซึ่งส่วนที่บกพร่องที่ควรแก่การปรับปรุง และซึ่งผลความสำเร็จที่ได้รับว่าเป็นที่พึงพอใจหรือไม่ ผลของการประเมินจะได้นำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการจัดอบรมในครั้งต่อไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานขององค์การในอันที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่อองค์การ เพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการปฏิบัติงานขององค์การทั้งในปัจจุบันและอนาคต การฝึกอบรมจะประสบผลสำเร็จก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการอบรมอย่างมีระเบียบแบบแผน มีการประสานงานและกระทำติดต่อกันไป

ห้องสมุดการเกษตร หมายถึง ห้องสมุดเฉพาะประเภทหนึ่ง มีหนังสือและสิ่งพิมพ์ เน้นหนักทางด้าน การเกษตรและวิชาที่เกี่ยวข้อง ให้บริการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทุกด้าน ซึ่งได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษา ครู อาจารย์ นักวิจัย นักส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการฝึกอบรมบรรณารักษ์ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษา เพื่อประเมินผลการอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ส่วนการประเมินผลการอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดการเกษตรนั้นยังไม่มีการศึกษาวิจัยโดยตรง มีเพียงงานวิจัยของ จุรี อุสุภรัตน์ ที่วิจัย เพื่อประเมินผลการอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดเฉพาะที่ได้รับการอบรมจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2512-2519 พบว่า ภายหลังจากอบรมผู้ผ่านการอบรมโคกลับ ไปปฏิบัติงานห้องสมุดเต็มเวลา ร้อยละ 60.08 ในด้านความเหมาะสมของหลักสูตรนั้น ผู้ผ่านการอบรมส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เนื้อหาของหลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมและ

สามารถนำความรู้ ทักษะจากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานห้องสมุดมากขึ้น (จรี อสุภรัตน์ 2521: 232) หมวดวิชาที่ผู้ผ่านการอบรมนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมากที่สุด คือวิชาการจัดหมู่และทำบัตรรายการ ส่วนหมวดวิชาที่นำไปใช้น้อยคือ วิชาหนังสืออ้างอิงและบริการตอบคำถาม ปัญหาที่ประสบในการปฏิบัติงานคือ ยังมีความสับสนในการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานในระยะแรก ในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะนั้น ผู้ผ่านการอบรมเสนอให้สมาคมฯ ปรับปรุงค่านาคารสถานที่ หลักสูตรในการอบรม เสนอให้เพิ่มเวลาสอนภาคปฏิบัติ และให้จัดพิมพ์เอกสารประกอบการอบรมที่สมบูรณ์ เพื่อให้การอบรมครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และยังเสนอแนะให้มีการประเมินผลเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานห้องสมุดของผู้ผ่านการอบรมด้วย (จรี อสุภรัตน์ 2521: 4-5)

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินผลและติดตามผลการฝึกอบรมบรรณารักษ์ในต่างประเทศนั้น มีดังนี้คือ

ใน ค.ศ. 1969 Martha Jane K. Zachert และ Mary Lou Stursa ได้รวมกันประเมินผลการอบรมสัมมนาของสมาคมห้องสมุดเฉพาะของอเมริกัน ซึ่งจัดขึ้นใน ค.ศ. 1969 ที่เมือง Montreal มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 227 คน เป็นการสัมมนาเพื่อการศึกษาต่อเนื่องของบรรณารักษ์ หัวข้อการสัมมนากำหนดไว้ 4 เรื่อง แบ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 35 คน

วัตถุประสงค์ในการประเมินผล เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมของหลักสูตร สภาพการเรียน การสอน และคุณภาพของการสอน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดสัมมนาครั้งต่อไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในการประเมินผลนี้ ใช้วิธีการวิจัย 2 วิธี คือ

วิธีแรก แจกแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นด้านสภาพของผู้ตอบ และได้รับคืนร้อยละ 67 พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่ทำงานเป็นบรรณารักษ์มากกว่า 6 ปี รองลงมาทำงานนาน 1-3 ปี และทำงานในระหว่าง 3-6 ปี ตามลำดับ

วิธีที่สอง การสังเกตการณ์ โดยการแต่งตั้งผู้สังเกตการณ์จากคณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (Faculty Members of Graduate Library Schools) พบว่า ผู้เข้าสัมมนาส่งส่วนใหญ่เห็นว่า เนื้อหาที่จัดอบรมมีความเหมาะสม หัวข้อสัมมนาก็มีความเหมาะสมเช่นกัน และพอใจในการสัมมนามาก แต่ผู้สังเกตการณ์เห็นว่า เนื้อหาที่จัดอบรมกว้าง

เกินไป ควรปรับปรุงให้แคลงแต่ควรให้ความลึกซึ้งมากขึ้น ความเห็นในด้านการเรียนการสอน นั้น ผู้เข้าสัมมนามีความพอใจในอุปกรณ์การสอน แต่ไม่แสดงความคิดเห็นในด้านการจัดดำเนินการอบรม และเห็นว่าการสัมมนาครั้งนี้ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น และเสนอแนะให้มีการสัมมนา เช่นนี้อีก (Zachert and Stursa 1969: 616-617)

วรรณกรรมเกี่ยวข้องที่จะกล่าวถึงต่อไปนั้น มีชื่องานวิจัยโดยตรง แต่เป็นการศึกษา การประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรของ Moody Medical Library แห่งมหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ Texas ซึ่งได้จัดโครงการพัฒนาบุคลากรให้กับบรรณารักษ์ เสมียน เจ้าหน้าที่ทาง เทคนิค และลูกจ้างทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ต่อเนื่องกับบุคลากรของห้องสมุด โครงการนี้เริ่มขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1976 จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือในฤดูใบไม้ผลิ และฤดูใบไม้ ร่วง จัดทำมาเป็นเวลา 4 ปีเต็มแล้ว มีการปรับปรุงโครงการตลอดมาโดยใช้การประเมินผล อย่างมีประสิทธิภาพด้วยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับจุดประสงค์นี้โดยเฉพาะ ผู้เข้ารับการอบรม ส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรนี้ได้รับผลสำเร็จมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการบริการของห้องสมุดเฉพาะและโปรแกรมต่าง ๆ ที่เป็น เป้าหมายของห้องสมุด
  2. เพื่อแสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างแผนกและหน่วยงานต่าง ๆ ภายใน ห้องสมุด
  3. เพื่อพัฒนาความรู้สึกในการทำงานร่วมกันเป็นทีมและความจงรักภักดีต่อหน่วยงาน ภายในบุคลากรของห้องสมุดเอง โดยสร้างความรู้สึที่ดีและความเข้าใจในบริการต่าง ๆ ของ ห้องสมุด
  4. เพื่อพัฒนาความภาคภูมิใจในการทำงาน
- หลักสูตรที่สอนมี 17 วิชา คือ การบัญชี - โสตทัศนอุปกรณ์ - การเย็บเล่ม - การ จัดหมู่และทำบัตรรายการ - การใช้ Computer Terminal - ลิขสิทธิ์ - Extension - ประวัติของหนังสือ - ครรชนี - MEDLINE - Mini-German - การเย็บเล่มหนังสือหายาก - หนังสืออ้างอิง - วารสาร - สถิติ - TWX (สอนการใช้ Teletype Machine (เฉพาะ บุคลากรในแผนกเลขานุการ)) - และงานบริการ

คณะกรรมการห้องสมุดได้จัดทำแบบสอบถามขึ้น เพื่อประเมินผลสำเร็จจากหลักสูตร และช่วยผู้สอนในการวางแผนการสอนในอนาคต แบบสอบถามสอบถามถึงสถานภาพส่วนบุคคล ตามครอบคลุมถึงความรับผิดชอบในงานและระยะเวลาที่เหมาะสมในการอบรมภาคทฤษฎีและ ภาควิปฏิบัติ แบบสอบถามมี 2 ลักษณะ คือ แบบที่ใช้อัตราความถี่ของ Likert และแบบ ปลายเปิด จากการวิเคราะห์ปรากฏว่า หลักสูตรนี้มีค่าเฉลี่ยสูง 4.3 และ 4.5 มีค่าเบี่ยงเบน มาตรฐานต่ำ (Eaton 1981: 317-320)

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับที่กล่าวข้างต้น มีเพียงงานวิจัยของ จุรี อุกุภรัตน์ เพียง ชิ้นเดียวที่ค่อนข้างจะเกี่ยวข้องและตรงกับงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงและเปรียบเทียบ ในบทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และขอเสนอแนะ